

Από τις Πύλες του Άδη στις Σειρήνες

Σειρήνες

Βοιωτικό μελανόμορφο αγγείο. Τανάγρα ca. 570/60 π.Χ.

*Πρώτα στο δρόμο που θα πας θα φτάσεις στις Σειρήνες,
που όλους μαγεύουν τους θνητούς, όσοι κοντά τους φτάσουν.
Όποιος ζυγώσει ανύποπτα κι ακούσει τη λαλιά τους,
αυτόν πια δε θα τον χαρούν το τρυφερό του ταίρι
και τα μικρά του τα παιδιά, στο σπίτι να γυρίσει,
μόν' οι Σειρήνες με γλυκά τραγούδια τον μαγεύουν,
σ' ένα λιβάδι καθιστές κι ένας μεγάλος γύρω
είναι από κόκαλα σωρός ανθρώπων που σαπίζουν
και το πετσί τους χάνεται. Μόν' πέρνα από κοντά τους
και πιάσε των συντρόφων σου τ' αυτιά να φράξεις όλων·
μ' απαλομάλαχτο κερί, κανείς να μην ακούσει.
Κι αν θέλεις μόνος άκου τες. Μα στο κατάρτι πρώτα
ολόρθον χεροπόδαρα οι ναύτες να σε δέσουν,
κι ας σφίξουν των παλαμαριών τις άκρες από πάνω,
χαρούμενα το λάλημα ν' ακούσεις, των Σειρήνων.
Κι αν σκούζεις στους συντρόφους σου και θέλεις να σε λύσουν,
ακόμα τότε πιο γερά να σφίγγουν τα δεσμά σου.*
(μ 39-55, μετ. Ζ. Σίδερης)

Ο Όμηρος δεν τις περιγράφει. Η τέχνη του 6ου αι. π.Χ. τις έκανε φτερωτές, με ανθρώπινο κεφάλι για να τραγουδούν, κάποτε με χέρια για να κρατούν μουσικό όργανο ή να θρηνούν.

«ΣΙΡΕΝ ΕΙΜΙ»

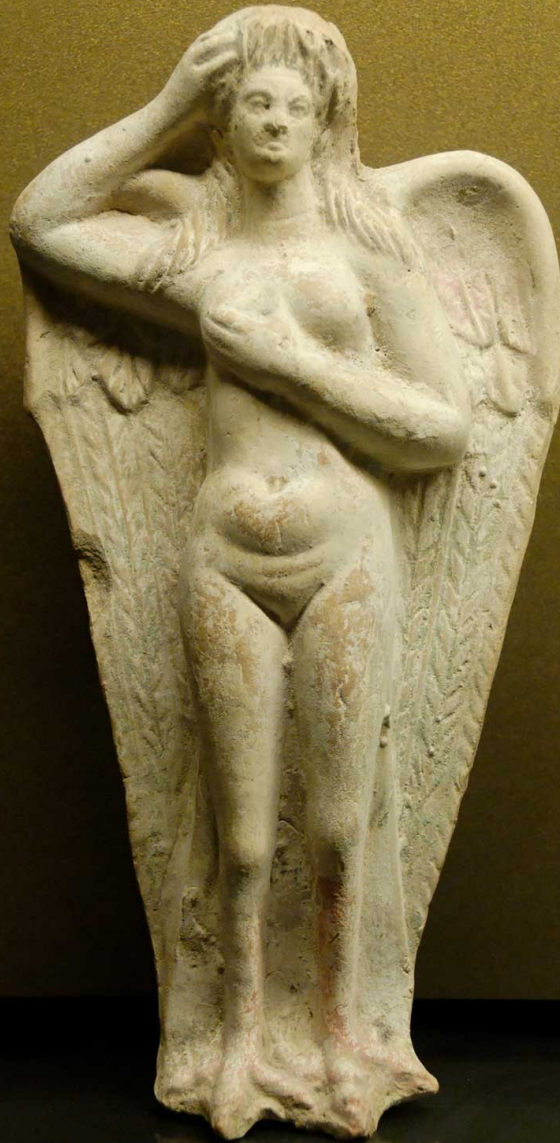

Αρχαίοι σχολιαστές: Αγλαοφήμη και Θελξιάπειρα
Ησίοδος: Θελξινόπη ή Θελξινόη, Μόλπη, Αγλαόφωνη
Πλάτων: Οκτώ · περιστρέφονται με τους ισάριθμους κοσμικούς κύκλους
εκπέμποντας η καθεμιά έναν μόνο τόνο · όλοι μαζί συνθέτουν την κοσμική
Αρμονία (*Πολιτεία* 617b)

Γενειοφόρος Σειρήνα. Βοιωτία, ca. 580/70 π.Χ. [Θάνατος και προσωπείο;]

Οι Σειρήνες συνδέονται με το υγρό
στοιχείο, τη μουσική, τον έρωτα, τον
θάνατο.

Ταφική Σειρήνα με το ένα χέρι στο στήθος, το άλλο
στα μαλλιά, τυπικές κινήσεις θρήνου. Μύρινα, 1ος
αι. π.Χ.

Ταφική Σειρήνα με λύρα στο χέρι, 4ος αι.
π.Χ.

Ταφική Σειρήνα μεταφέρει μικρή θηλυκή φιγούρα, πιθανόν
την ψυχή νεκρού ανθρώπου. Κάτω, φιγούρα γυναίκας που
θρηνεί. Λυκία, ca. 480 π.Χ.

Οδυσσέας και Σειρήνες (Σειρήνες και θάνατος)

Ρωμαϊκή σαρκοφάγος

Χριστιανική σαρκοφάγος

Οδυσσέας και Σειρήνες, από τον ζωγράφο των Σειρήνων.
Αττική στάμνος

«Έλα, καμάρι των Αχαιών,
πολύμνητε Οδυσσέα, / το πλοίο
σου κράτα, τη γλυκειά φωνή μας
για ν' ακούσης, / Δεν πέρασε απ'
εδώ κανείς με μελανό καράβι, /

χωρίς ν' ακούση από κοντά το γλυκολάλημά μας, / παρά μισεύει χαίροντας που έμαθε κι άλλα ακόμα, / τι
ξέρουμε όσα τράβηξαν μες στην πλατειά Τρωάδα / και Τρωαδίτες κι Αχαιοί, καθώς οι θεοί τα ορίσαν, / και
ξέρουμε όσα γίνονται στη γης την πολυθρόφα.» / Αυτά μας γλυκολάλησαν κι εγώ όλο λαχταρούσα / ν'
ακούσω, και τους έγνεφα τους άλλους να με λύσουν· / μα εκείνοι πέσαν στο κουπί κι ομπρός γοργοτραβούσαν.
(μ 184-194, μετ. Α. Εφταλιώτης)

Ο Οδυσσέας στις Σειρήνες

*Κι ο Ευρύλοχος σηκώθηκε μαζί κι ο Περιμήδης
και με δεσμά περισσότερα με δέναν και με σφίγγαν.
Και σαν τις προσπεράσαμε, και πια μήτ' η λαλιά τους
και μήτε τα τραγούδια τους κοντά μας δεν ερχόνταν,
έβγαλαν τότες το κερί οι αγαπημένοι φίλοι,
που εγώ στ' αυτιά τους άλειψα, κι απ' τα δεσμά με λύσαν.
(μ 195-200, μετ. Α. Εφταλιώτης)*

Bernard Picart, 1730

1886

Ο Οδυσσεάς στις Σειρήνες

General Dem. Dos Regera Comiti de Orreay
Εικονογράφηση από τη μετάφραση του John Ogilby, 1669

Nicolas Mignard, 1607

Leon-Auguste-Adolphe Belly, *Οι Σειρήνες*

Victor Mottez, *Ο Οδυσσεύς και οι Σειρήνες*

J. W. Waterhouse, *Ο Οδυσσεάς και οι Σειρήνες*, 1891

Thomas Moran, *Ο Οδυσσέας και οι Σειρήνες*, 1900

Herbert James Draper, *Ο Οδυσσέας και οι Σειρήνες*, 1909

Frederic Leighton, *Σειρήνα και ψαράς*

Σειρήνες

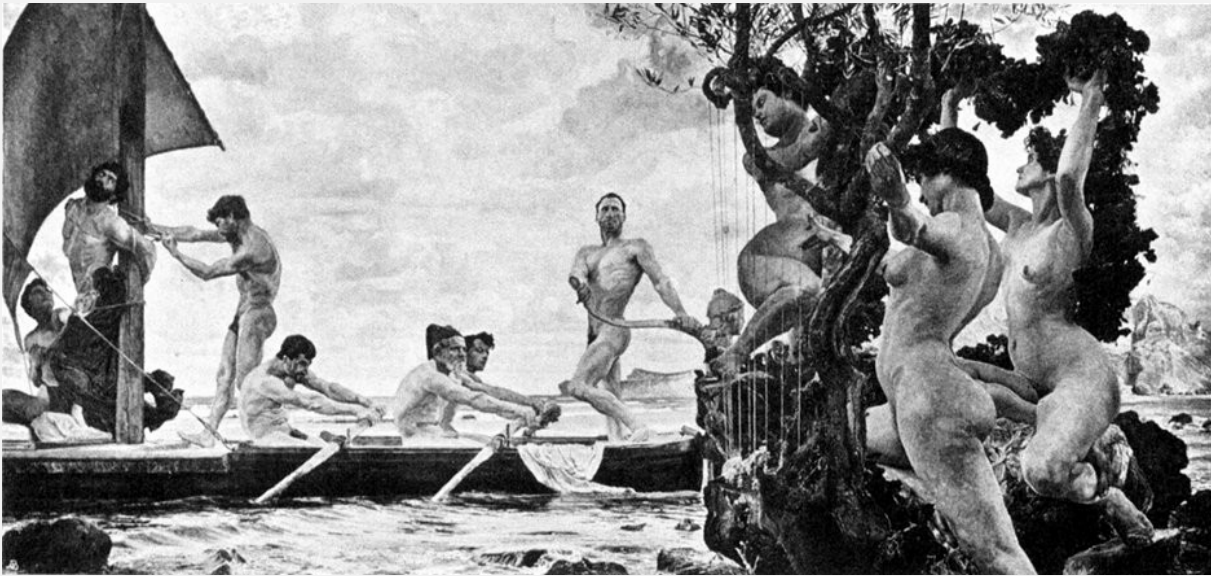

Charles Edward Boutibonne, 1883

William Etty (1787 - 1849)

Ο Οδυσσέας και οι Σειρήνες

Otto Greiner, 1902

Peter Velikov

Bernard Buffet, *Ο Οδυσσέας και οι Σειρήνες*, 1993

Edward John Poynter, *Σειρήνα*, 1864

John William Waterhouse, *Η Σειρήνα*, c. 1900

Οι Σειρήνες

Edward Matthew Hale (1852-1924)

Hentietta Rae (Mrs. Ernest Normand), 1903

A. Rodin, Σειρήνες

A. Rodin, *Σειρήνα*

Pablo
Picasso,
Οι
Σειρήνες,
1947

Από τις Σειρήνες στη Σκύλλα και τη Χάρυβδη

Από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη

- Κείθε θα ιδείς δυο θαλασσόβραχους · του ενός στα ουράνια φτάνει / η σουβλερή κορφή · το σύγνεφο, που εκεί ψηλά τον ζώνει, / το σκοτεινό, κανένας άνεμος δεν το σκορπάει, και μήτε / για καλοκαίρι για χινόπωρο ποτέ η κορφή ξανοίγει.

[...]

Στη μέση εκεί του θαλασσόβραχου, στραμμένη στο σκοτάδι, / στα δυσμικά, μια μαύρη ανοίγεται σπηλιά · [...]

Μέσα η Σκύλλα κάθετα κι άγρια αλιχτάει · κι αν είναι / σαν κουταβιού μικρού, νιογέννητου το γαύγιμά της, όμως / ατή της άγριο είναι παράλλαμα · θωρώντας τη μπροστά του / κανείς δε θα 'νιώθε αναγállιαση, κι αθάνατος αν ήταν. / Έχει μαθές ποδάρια δώδεκα, μισερωμένα, κι έξι / λαιμούς ψηλούς, κι από 'να υψώνεται στις άκρες τους κεφάλι / τρομαχτικό, που ανοιεί το στόμα του με τρεις αράδες δόντια / πυκνά, σφιχτοδεμένα, θάνατο που ξεχειλίζουν μαύρο.

(μ 73-76, 80-81, 85-92, μετ. Ν. Καζαντζάκης - Ι.Θ. Κακριδής)

- Ο Οδυσσέας δύο φορές θα περάσει από τη Χάρυβδη. Την πρώτη φορά την είδαν και την άκουσαν από μακριά:

[...] αναρροφώντας το αλμυρό νερό της θάλασσας, θέαμα τρομερό! / Κι όποτε το ξερνούσε, να βράζει ο τόπος και ν' αφρίζει, λες κι ήτανε / λεβέτι σε δυνατή πυρά · κι η αλυσάχνη να πετάγεται ψηλά, / να πέφτει στις κορφές του ενός και του άλλου βράχου. / Κι όταν ξανά το αναρροφούσε το αλμυρό νερό της θάλασσας, / έχασκε ο στρόβιλος χοχλάζοντας, βογκούσε ο βράχος κι έτριζε / φριχτά, έβλεπες ξαφνικά στον πάτο να μαυρίζει η άμμος - / οι άλλοι πράσινοι απ' τον φόβο τους.

(μ 236-243, μετ. Δ.Ν. Μαρωνίτης)

Δεύτερη φορά θα περάσει μόνος ο Οδυσσέας, μετά το ναυάγιο, πάνω στα συντρίμια του καραβιού του.

Δορυφορική λήψη (NASA) από το στενό της Μεσσίνας, ανάμεσα στην ανατολική πλευρά της Σικελίας και τη νότια της Ιταλίας. Εκεί ο μύθος της Σκύλλας και της Χάρυβδης.

«Πορθμός είναι το μέρος της θαλάσσης μεταξύ Ρηγίου και Μεσσήνης, εκεί όπου η Σικελία απέχει ολιγώτερον από την στερεάν, το οποίο ονομάζεται Χάρυβδις και από το οποίον λέγεται ότι επέρασεν ο Οδυσσεύς. Ένεκα της στενότητος του μέρους, η θάλασσα, η οποία εισέρχεται εις αυτό από δύο μεγάλα πελάγη, το Τυρρηνικόν και το Σικελικόν, είναι γεμάτη από ρεύματα, και δια τούτο ευλόγως εθεωρήθη επικίνδυνος.»
Θουκυδίδης, *Ιστορία* 4.24.5, μετ. Α. Βενιζέλος

Σκύλλα

Αττικός ερυθρόμορφος κωδωνόσχημος κρατήρας, ca. 450-425 π.Χ.

Τετράδραχμο από τον Ακράγαντα με Σκύλλα (σκιάζει με το δεξί χέρι τα μάτια της) και κάβουρα στη μία πλευρά, ζευγάρι αετών και νεκρό θήραμα από την άλλη, ca 414-413 π.Χ.

Σχέδιο από αγγειογραφία

Σκύλλα

Ψηφιδωτό από την οικία του Διόνυσου στην Πάφο, τέλος 4ου-αρχές 3ου αι. π.Χ.

Ρωμαϊκή τοιχογραφία, 1ος αι. μ.Χ.

Τη βίλα του Τιβέριου στη Sperlonga κοσμούσαν γλυπτά με θέματα από την *Οδύσσεια*, την επίθεση της Σκύλλας στο καράβι του Οδυσσέα, την τύφλωση του Πολύφημου, την κλοπή του Παλλάδιου και την ανάληψη του νεκρού σώματος του Αχιλλέα από τον Οδυσσέα. Τα έργα αποδόθηκαν στους Ρόδιους γλύπτες Αθηνόδωρο και Πολύδωρο.

Πρόλαβε τότε η Σκύλλα κι άρπαξε απ' το βαθύ μας πλοίο / έξι συντρόφους μου - τους πιο καλούς και χεροδύναμους.
(μ 245-246, μετ. Δ.Ν. Μαρωνίτης)

Αναπαράσταση από τη βίλα του Τιβέριου, Sperlonga, Ιταλία

Σκύλλα

John Flaxman, 1810

φανταστική απεικόνιση

Laurent de La Hyre, Γλαύκος και Σκύλλα,
μεταξύ 1640 και 1644

Σκύλλα: κόρη του Φόρκυνα και της Κραταιίδας, σύντροφος των Νηρηίδων. Την ερωτεύτηκε ο θαλάσσιος δαίμονας με την ψαρίσια ουρά, ο Γλαύκος. Εκείνη τον απαρνήθηκε κι εκείνος κατέφυγε στα μάγια της Κίρκης. Εκείνη του αντιπρότεινε να αγαπηθούν οι δυο τους αλλά εκείνος την απέρριψε. Από οργή η θεά μεταμόρφωσε τη Σκύλλα σε τέρας.
(Οβίδιος, *Μεταμορφώσεις* 13-14)

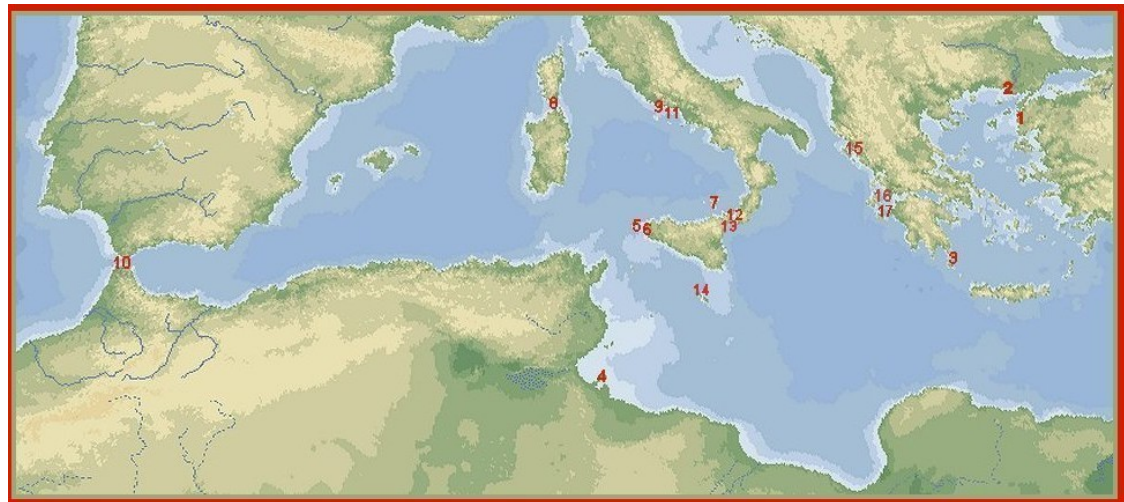
J. H. Füssli, *Ο Οδυσσέας ανάμεσα στη Σκύλλα και τη Χάρυβδη*, 1794-1796.

Δορυφορική λήψη ανάμεσα στην ανατολική πλευρά της Σικελίας (Χάρυβδη) και τη νότια της Ιταλίας (Σκύλλα).

Από τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη στη Θρινακία (βόδια του Ήλιου)

*Κατόπι στο καλό νησί της Θρινακίας θα φτάσης.
Βόδια εκεί βόσκουνε πολλά κι αρνιά παχιά του Ήλιου*
(μ 127-128, μετ. Α. Εφταλιώτης)

Θρινακία < Θρίναξ= γεωργικό εργαλείο με τρεις αιχμές, τρία δόντια.

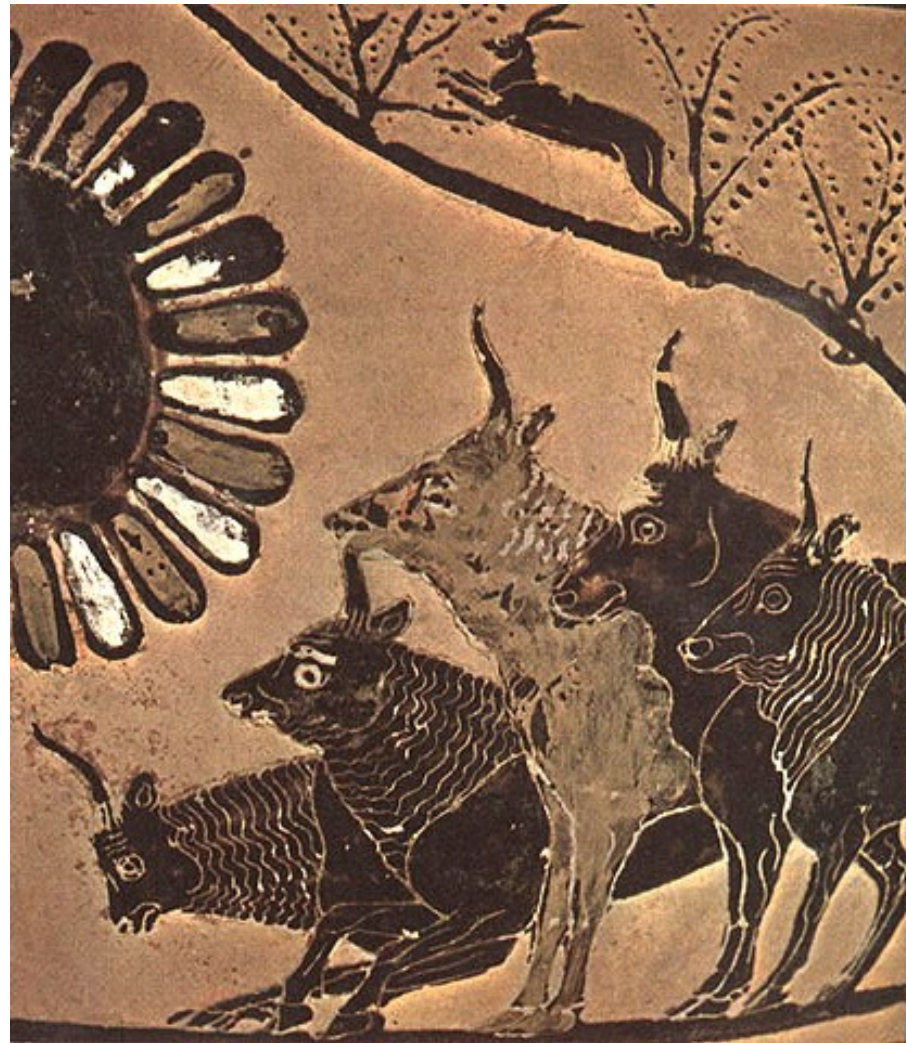
*Κι απ' τη φριχτή τη Χάρυβδη, τη Σκύλλα, και τους
βράχους*

σα φύγαμε, στο ολόχαρο νησί 'ρθαμε του Ήλιου
(μ 127-128, μετ. Α. Εφταλιώτης)

«Η Σικελία είναι τριγωνική και το σχήμα της καθορίζεται από τρία ακρωτήρια: το Πέλωρο (ΒΑ)..., τον Πάχυνο... (ΝΑ) και το Λολυβαίο (ΒΔ).» (Στράβων, *Γεωγραφικά* 6.2.1)

Η Σικελία πήρε το όνομά της από τους Σικανούς, «πρότερον Τρικρανία καλουμένη» (Θουκ. 6.2.2.)

Επομένως, ίσως συγκεκριμένα στο Ταυρομένιο (<ταύρος -μοιάζει με τρικράνι).

Τα βόδια του ήλιου. Μελανόμορφο αγγείο, Cerveteri, 6ος αι. π.Χ.

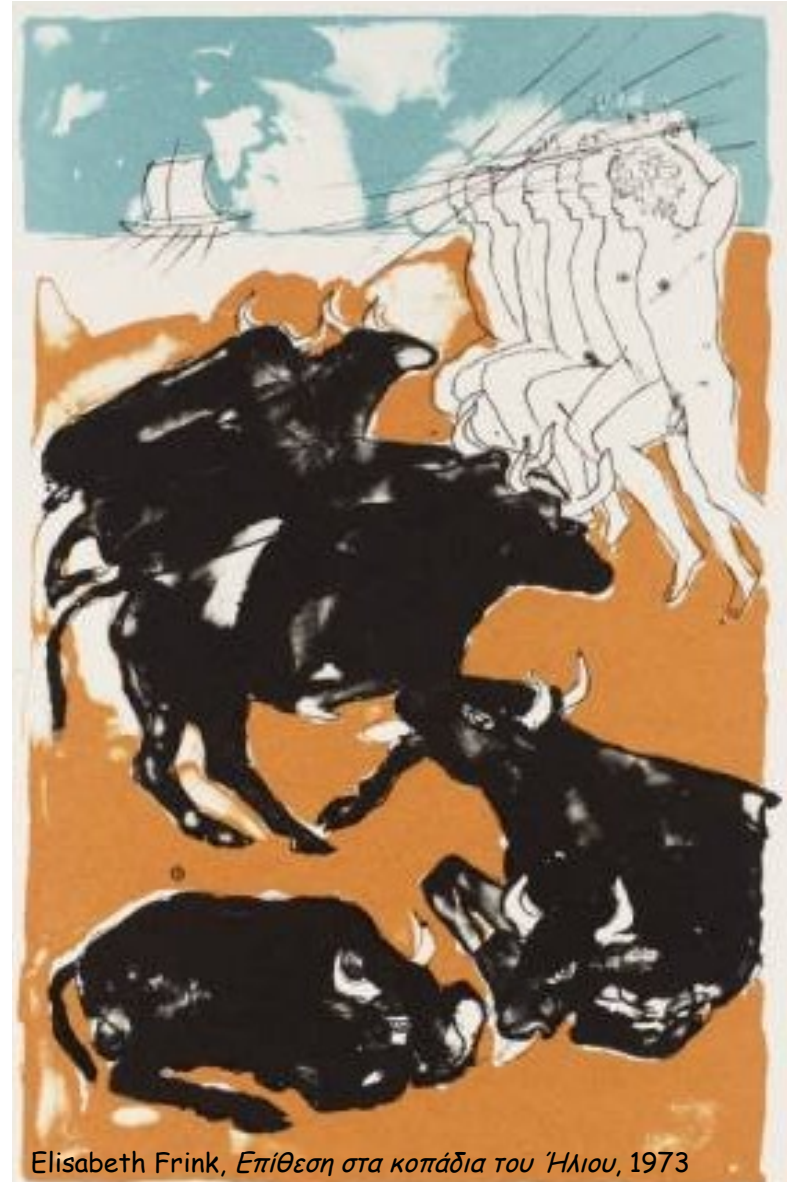
Κι απ' τη φριχτή τη Χάρυβδη, τη Σκύλλα, και τους βράχους
σα φύγαμε, στο ολόχαρο νησί 'ρθαμε του 'Ηλιου,
που οι ώριες πλατυμέτωπες βοσκούσαν αγελάδες,
και πρόβατα μαζί παχιά που ορίζει ο θεός περίσσια.
Όντας ακόμα στ' ανοιχτά γρικούσα απ' το καράβι
τα βόδια που μουγκρίζανε κει που ήταν μαντρισμένα,
και των προβάτων τις φωνές. Κι ήρθε στο νου μου ο λόγος
του Τειρεσία, του τυφλού προφήτη από τη Θήβα,
μα και της Κίρκης, που πολύ μου σύσταιναν κι οι δυό τους
μακριά να φεύγω απ' το νησί του 'Ηλιου του φωτοδότη.

[...]

Κι εγώ τότες τους σύναξα, και μίλησα τους κι είπα·
«Νά και φαγί, να και πιοτό μες στο καράβι, ώ φίλοι·
ώστε απ' τα βόδια ας λείψουμε, κακό να μη μας έρθη·
γιατί είναι φοβερού θεού τ' αρνιά κι οι αγελάδες,
του 'Ηλιου, που αποπάνωθε τηράει κι ακούει τα πάντα.»

[...]

[...] ο Ευρύλοχος κακή πρωτάρχισε κουβέντα·
«Ακούστε, ώ φίλοι, τι θα πω, πολύ κι αν τυραννιέστε
πικρός ο κάθε θάνατος των άμοιρων ανθρώπων,
μα απ' όλους είναι πιο φριχτός της πείνας να πεθάνης.
Του 'Ηλιου τις καλύτερες ας πάρουμε αγελάδες,
κι ας σφάξουμε εκατοβοδιές στους θεούς να μας βοηθήσουν.
(μ 260-269, 319-323, 339-344, μετ. Α. Εφταλιώτης)

Elisabeth Frink, *Επίθεση στα κοπάδια του 'Ηλιου*, 1973

Pellegrino Tibaldi, *Οι σύντροφοι του Οδυσσέα αρπάζουν τα βόδια του Ήλιου*, 1554-1556.

Και στο γιαλό σαν έφτασα και πήγα στο καράβι,
τους πήρα και τους μάλωσα χώρια καθέναν, κι όμως
γιατρεία δε βρίσκαμε καμιά· νεκρές πια οι αγελάδες.
Κατόπι μας φανέρωσαν οι αθάνατοι σημάδια·
πετσια σερνόνταν, κρέατα μουγγρίζανε απ' τις σούβλες,
ψητά κι ωμά, κι ακούγαμε μουκανητά βοδιώνε.
(μ 391-395, Α. Εφταλιώτης)

Έξι μερόνυχτα έτρωγαν οι βλάμηδες συντρόφοι / του Ήλιου
 τα πιο διαλεχτά που είχαν αρπάξει βόδια· / σαν έφερε του
 Κρόνου ο γιος την έβδομη τη μέρα, / έπεσε τότε ο άνεμος,
 σιγάνεψε η φουρτούνα· / κι εμείς στο πλοίο που μπήκαμε, το
 βγάλαμε πελάγου, / και το κατάρτι στήσαμε, μ' άσπρα πανιά
 απλωμένα. / Μα το νησί άμ' αφήσαμε, κι άλλη στεριά
 τριγύρω / δε φαίνονταν, παρά ουρανός και θάλασσα παντούθε,
 / σύννεφο μαύρο απάνω μας του Κρόνου ο γιος απλώνει,
 που θεοσκοτέινα έγιναν τα πέλαγα αποκάτου. / [...] ο Δίας
 βρόντηξε, και με τ' αστροπελέκι / χτυπάει το πλοίο, κι
 ολόβολο τ' αναποδογυρίζει, / γεμάτο θειάφι· πέφτουνε στη
 θάλασσα οι συντρόφοι, / [...] και χέρι θεού τους έκοβε του
 γυρισμού τη γλύκα. / Ως τόσο εγώ βασιτόμουνα μες στο
 καράβι, ωσότου / απ' την καρίνα τα πλευρά ξεκάρφωσε η
 φουρτούνα, / κι έτσι γυμνή την έσερνε το κύμα· το κατάρτι /
 σπασμένο χτύπαγε σ' αυτή· [...] / Ολονυχτίς δερνόμουνα, και
 σάνε φάνη ο Ήλιος / στη μαύρη Χάρυβδη έφτασα και στον
 γκρεμό της Σκύλλας. / Καθώς ρουφούσε η Χάρυβδη της
 θάλασσας την άρμη, / εγώ κατά τον αψηλό του βράχου ορνιό
 πετιέμαι, / και το κορμί μου κόλλησε σα νυχτερίδα απάνω. [...] /
 Χέρια και πόδια λεύτερα τότες αφήνω αμέσως, / μέσα στο
 κύμα βρόντηξα, παρόξω από τα ξύλα, / καθίζω, και τα χέρια
 μου κάνω κουπιά και λάμνω. / Όμως τη Σκύλλα πια να δω δεν
 άφησε ο πατέρας / των θεών κι ανθρώπων· ειδεμή, κι εγώ θ'
 αφανιζόμουν. / Μέρες εννιά πλανιόμουνα· τη δέκατη τη νύχτα
 στην Ωγυγία με φέρανε οι θεοί, που λημεριάζει / η Καλυψώ η
 ωριόμαλλη κι η φοβερή Θεούλα.

(μ 397-450, μετ. Α. Εφταλιώτης)